
**ФОНЕТИКА
ЛЕКСИКОЛОГІЯ
ДІАЛЕКТОЛОГІЯ
ЛЕКСИКОГРАФІЯ**

УДК 811.161.2'367.62+81'282.4

DOI: <https://doi.org/10.18524/2414-0627.2024.31.309390>

Т. В. Громко,
*д-р філол. наук, доц.,
Національний університет «Одеська політехніка»,
професор Українсько-німецького навчально-наукового інституту*

**ГОВІРКОВИЙ ДИСКУРС ТА ОСОБЛИВОСТІ
ЙОГО МЕНТАЛЬНОГО КОНТИНУУМУ
В ОБ'ЄКТИВІ СУЧАСНОЇ ЛІНГВІСТИЧНОЇ ПАРАДИГМИ**

Стаття присвячена дослідженню специфічних рис говіркового дискурсу та його ментального континууму, розглянутих через призму сучасних лінгвістичних теорій. Метою дослідження є вивчення та опис функціонування та особливостей структури, а також специфіки лінгварію говіркового дискурсу. Об'єкт дослідження — говірковий дискурс, що охоплює мовленнєві практики, зафіксовані у селі Піщаний Брід Новоукраїнського району Кіровоградської області. Предметом дослідження виступає ментальний континуум носіїв говірки, який включає знання, уявлення та оцінки, пов'язані з різними аспектами їхнього життя. Джерельною базою дослідження слугували записи мовлення говірконосців, — текстовий корпус говірки. Для проведення дослідження застосовані методи моделювання, гіпотетичний метод, дедуктивний та індуктивний методи, описовий метод, метод спостереження, таксономічний метод, метод суцільної вибірки.

Особливість вивчення говіркового мовлення в дискурсології полягає в аналізі узусів, специфіки складу лінгварію та його впливу на структуру дискурсу, вираження думок, взаємодію мовців та формування етнографічної ідентичності селян-носіїв говірки. Дискурсивний підхід дозволяє краще розуміти мовленнєвий процес у конкретній соціокультурній та географічній обстановці, а також взаємодію мовців у межах говіркового оточення. Він охоплює аналіз дискурсу означуваного мовного угруповання, виявляючи специфічні лексичні, граматичні та фонетичні особливості, характерні для певних соціокультурних груп.

Металінгвістична інтерпретація різновидів дискурсів у мовознавчій парадигмі презентує говірковий дискурс як відображення реального мовного використання, сукупності ідіолектів та індикатора змін у мові. Господарські, обрядово-релігійні та екзистенційні знання, що містяться у говірковому дискурсі, є критично важливими для забезпечення добробуту та культурної цілісності сільських спільнот. Зокрема, господарські знання охоплюють практичні навички ведення домашнього господарства, землеробства та ремесел, що є критично важливими для виживання та добробуту громади. Обрядово-релігійні знання включають традиції, ритуали та вірування, що підтримують духовне життя та культурну ідентичність громади, а екзистенційні знання пов'язані з розумінням життя, смерті та моральних цінностей, допомагаючи членам спільноти орієнтуватися у складних життєвих ситуаціях.

Перспективи дослідження передбачають метааналіз говіркового дискурсу, що може по-різному виражатися в окремих говірках, розробку нових методів дослідження діалектної мови в цифровому середовищі та інтеграцію міждисциплінарних підходів для глибшого розуміння мовленнєвих практик і культурних особливостей говірконосців.

Ключові слова: говірковий дискурс, ментальний континуум, лінгвістична парадигма, культурна спадщина, мовна ідентичність.

T. V. Hromko,

ScD in Philology, Associate Professor,

Odesa Polytechnic National University,

Ukrainian-German Educational and Scientific Institute

SUBDIALECTAL DISCOURSE AND PECULIARITIES OF ITS MENTAL CONTINUUM IN THE LENS OF THE MODERN LINGUISTIC PARADIGM

The article is devoted to the study of specific features of subdialectal discourse and its mental continuum, viewed through the prism of modern linguistic theories. The purpose of the research is to study and describe the functioning and structure features, as well as the specifics of the linguarium of subdialectal discourse. The object of the study is the subdialectal discourse, which covers speech practices recorded in the village of Pishchanyi Brid, Novoukrainskyi district, Kirovohrad region. The subject of the study is the mental continuum of the subdialect speakers, which includes knowledge, perceptions and assessments related to various aspects of their lives. The source of the study was the speech recordings of the native speakers, i.e. the textual corpus of the subdialect. The methods used in the study were modelling, hypothetical method, deductive and inductive methods, descriptive method, observation method, taxonomic method, and continuous sampling method.

The peculiarity of the study of subdialectal speech in discourse studies lies in the analysis of the composition of usages, the specifics of the composition of the linguarium and its influence on the structure of discourse, expression of thoughts, interaction of speakers and the formation of the ethnographic identity of peasants who speak the subdialect. The discourse approach allows us to better understand the speech process in a specific socio-cultural and geographical setting, as well as the interaction of speakers within the dialect environment. It involves analysing the discourse of the language group in question, identifying specific lexical, grammatical and phonetic features that are characteristic of certain socio-cultural groups.

The metalinguistic interpretation of discourse types in the linguistic paradigm presents dialectal discourse as a reflection of real language use, a set of idiolects and an indicator of changes in the language. The household, ceremonial, religious and existential knowledge contained in the dialect discourse is critical to the well-being and cultural integrity of rural communities. In particular, household knowledge encompasses practical skills in housekeeping, agriculture and crafts. Ceremonial and religious knowledge includes traditions, rituals and beliefs that support the spiritual life and cultural identity of the community, and existential knowledge is related to the understanding of life, death and moral values, helping community members navigate difficult life situations.

Prospects for the study include a meta-analysis of dialectal discourse, which can be expressed in different ways in individual subdialects, the development of new methods for studying dialectal language in the digital environment, and the integration of interdisciplinary approaches for a deeper understanding of speech practices and cultural characteristics of speakers.

Key words: subdialect discourse, mental continuum, linguistic paradigm, cultural heritage, language identity.

Постановка наукової проблеми та її актуальність. Дискурсцентризм у контексті сучасної лінгвістичної парадигми відіграє значну роль як у теоретичному, так і в практичному аспектах досліджень. Представляючи окремий методологічний підхід, дискурс у мовознавстві розглядається не лише як текст або мова в контексті, але й як соціально-культурний феномен, що формується через взаємодію мовців і слухачів у конкретних ситуаціях спілкування. До того ж, дискурс як процес комунікації характеризується соціально-культурною зумовленістю, інтерактивністю, динамічністю та адаптативністю мовних висловлювань у взаємодії між комунікативними суб'єктами.

Металінгвістична інтерпретація різновидів дискурсів в об'єктиві сучасної лінгвістичної парадигми полягає в аналізі та розгляді дискурсів з точки зору їхньої структури, функцій та взаємодії з соціально-культурним контекстом. Сучасна лінгвістика досліджує дискурсивний пласт мови на метарівні, включаючи аналіз мовних форм, функціональний підхід і врахування соціокультурних умов. У порівнянні з первісно поставленими завданнями, дискурсологія сьогодні зазнала значних змін і розширення своїх дослідницьких меж: від виявлення правил організації дискурсу та його

впливу на спілкування — до дослідження соціальних, культурних, політичних та інших аспектів мови. Таке розширення горизонтів своїх досліджень актуалізує внутрішні структурні елементи дискурсу, а також зовнішні фактори, що впливають на його формування та розвиток. Наприклад, сучасні дослідники аналізують, як соціальні норми, культурні контексти та владні відносини впливають на мову і як мова, в свою чергу, формує ці аспекти суспільства.

Дискурсологія також інтегрує міждисциплінарні підходи, залучаючи методи і концепції з соціології, антропології, психології та інших наук. Це, у свою чергу, дозволяє проводити більш комплексні дослідження, які враховують не тільки мовні, але й соціальні та культурні зміни. Так, аналіз соціальних медіа як нової форми дискурсу включає дослідження цифрової комунікації, віртуальних спільнот та нових жанрів текстів, що виникають в інтернеті, що вимагає від дискурсології технологічного перегляду першопозицій та адаптацій до активного включення у вивчення та розуміння технологічних змін суспільства.

Для вивчення діалектної мови в цифровому середовищі дискурсологія потребує розробки нових методів та інструментів дослідження. До них відносимо етнографічні дослідження, корпусні аналізи, лінгвістичні експерименти, створення мовних корпусів, укладання програм для обробки мовних даних, а також використання технологій штучного інтелекту. Важливою є також співпраця з незначними мовними спільнотами (діалектоносіями) для збору даних та спільного аналізу, що дозволить отримати унікальні інсайти та глибше розуміння мовленнєвих практик.

Аналіз досліджень проблеми. Дослідження говіркового дискурсу та ментального континууму носіїв говірок у межах сучасної лінгвістичної парадигми є важливим напрямком у мовознавстві, до якого зверталися численні науковці протягом останніх десятиліть. Першими важливими кроками у вивченні дискурсу стали праці представників Празької лінгвістичної школи, таких як Вілем Матезіус [13] та Роман Якобсон [10], які ще в середині ХХ століття розвивали ідеї про функціональний підхід до мови. Їхні роботи [11; 12] заклали основи для подальшого вивчення дискурсу як соціально-культурного явища. У 1970-80-х роках дискурсологія як окремий напрямок набрала обертів завдяки працям Теуна ван Дейка та Нормана Феркклафа [8; 9; 14; 15], які підкреслили важливість контексту у формуванні дискурсу і досліджували взаємозв'язок між мовою, владою та ідеологією. Їхні дослідження мали значний вплив на подальший розвиток цієї галузі, включаючи аналіз ідіолектних дискурсів.

Серед українських дослідників, що зробили вагомий внесок у вивчення діалектів та говіркових дискурсів, можна виділити наукові доробки Н. Руснак, зокрема й у контексті вивчення ментального континууму та соціокультурного контексту мовлення, яке відображається в буковинських говорах [6].

У сучасних дослідженнях як зарубіжних, так і вітчизняних мовознавців тема дискурсу і ментального континууму активно розвивається завдяки міждисциплінарним підходам, які поєднують лінгвістику, соціологію, антропологію та інші науки, що дозволяє глибше розуміти зміни у дискурсах різних спільнот. Водночас тема говіркового

дискурсу лише частково була предметом наших розвідок в контексті монографічного дослідження «Методологія та досвід дескрипції говірки», а відтак поодинокість конкретного вивчення теми свідчить про її важливість і актуальність у сучасній лінгвістичній парадигмі.

Мета і завдання. Дослідження говіркового дискурсу і його ментального континууму в сучасній лінгвістичній парадигмі, що, власне, і є метою нашої розвідки, на цьому етапі сприятиму глибшому розумінню та взаємозв'язку між мовою та соціально-культурним контекстом, у якому функціонує конкретна мовна спільнота. Завдання, що ставляться для досягнення цієї мети, це: 1) дослідження прагматичних особливостей говіркового дискурсу; 2) обґрунтування темарію та мовних практик, які відображають конкретні знання, уявлення, оцінки та культурні норми носіїв говірки. У цілому, дослідження спрямоване на спостереження за механізмами формування мовленнєвих практик та за їхньою адаптацією до конкретних комунікативних ситуацій, що відображає колективну ментальність спільноти.

Об'єкт і предмет дослідження. Об'єктом дослідження є говірковий дискурс, а предметом — особливості його ментального континууму в контексті сучасної лінгвістичної парадигми. Дослідження спрямоване на аналіз знань, уявлень, оцінок та правил поведінки, які виявляються у говоромовному мовленні та визначають його особливості.

Опис джерельної бази, фактичного матеріалу та методів, застосованих у процесі аналізу. Джерельною базою дослідження слугували матеріали до дисертаційного дослідження на здобуття наукового ступеня доктора філологічних наук «Методологія лексико-граматичної дескрипції лінгварію говірки» (Одеса, 2021), а це — записи мовлення говірконосіїв, зібрані протягом 1990–2020 років у селі Піщаний Брід Новоукраїнського району Кіровоградської області. Фактичний матеріал був укладений в текстовий корпус (понад 10 000 текстів). Серед методів, застосованих у процесі аналізу розглядуваної теми, — гіпотетичний метод для припущень щодо лінгвістичних ознак та закономірностей розвитку, дедуктивний метод для конкретизації положень, індуктивний для узагальнення спостережень, описовий метод для характеристики лінгварію говірки, метод спостереження для ідентифікації мовних явищ, таксономічний метод для різного типу класифікацій аналізованої текстотеки.

Наукова новизна, теоретична і практична цінність отриманих результатів. Отримані результати мають наукову новизну, оскільки вони відкривають нові глибини розуміння говіркового дискурсу та його ментального континууму в об'єктиві сучасної лінгвістичної парадигми. Вони мають теоретичну цінність, оскільки дозволяють розширити та уточнити наші уявлення про функціонування мови в контексті говірки, а також встановити нові зв'язки між лінгвістичними явищами та культурним контекстом. Практична цінність результатів полягає в можливості їх використання для покращення методів вивчення говірок.

Виклад основного матеріалу. Загальновідомо, що дискурсологія досліджує різні форми мовлення (літературну, діалектну, публічну, медійну тощо) з різних

ракурсів. При цьому т.зв. «літературні дискурсивні інтереси» становлять студії з точки зору структури, особливостей мовленнєвих жанрів та комунікативних ситуацій, у яких використовується літературний узус. Особливість вивчення діалектної форми мовлення в дискурсології полягає в описуванні специфічних мовних особливостей та варіантів, що є характерними для певного регіону або соціокультурної групи, з урахуванням їхнього впливу на структуру дискурсу, способів вираження думок, взаємодію мовців та довколишнього середовища для створення певного сенсу, підтримки діалектних норм і формування етнографічної ідентичності [5, с. 33].

Діалектний узус становить мовну систему, яка визначається специфічними лексичними, граматичними та фонетичними особливостями, характерними для певного діалекту або мовленнєвої спільноти. Узус включає в себе слова, фрази, граматичні конструкції та вимову, які є типовими для конкретного географічного регіону або соціокультурного контексту. А відтак, у дискурсології діалектний узус вивчається шляхом аналізу мовленнєвих виявів, специфічних для певного діалекту або мовленнєвої спільноти, в контексті комунікативних ситуацій. До таких досліджень можна віднести аналіз лексичних, граматичних та фонетичних особливостей мови, що використовується у діалектному спілкуванні.

Дискурсивний підхід відрізняється від діалектологічного (аналіз мовних явищ) тим, що дозволяє краще розуміти специфіку мовленнєвого процесу в конкретній соціокультурній та географічній обстановці, а також взаємодію мовців у рамках їхнього діалектного оточення. Різниця полягає і в охопленні дослідником дискурсу різновиду діалектних мовних угруповань.

По-перше, діалект і говірка відображають різні масштаби територій мовних угруповань: діалект охоплює мовні варіанти та особливості, характерні для ширшого регіону або території, такої як область, регіон або навіть країна. Діалект включає специфічні лексичні, граматичні та фонетичні особливості, які відрізняються від стандартної мовної форми — літературної, однак не становить собою окремої мовної системи, а лише є зводом величезної сукупності ознак мовних явищ, з певним ядром і периферією в часі й просторі. Говірка ж — це мова конкретного села або невеликої місцевості, яка відображає специфічні лексичні, граматичні та фонетичні особливості і водночас є мовною системою (підсистемою) [4, с. 27–28]. Тобто говірка є відображенням мовних особливостей, характерних для конкретного місцевого співтовариства, тоді як діалект — це сукупність мовних рис, які характеризують ширший регіональний або національний контекст.

По-друге, говірка відображає спільні мовні звичаї та патерни, які виникають у результаті взаємодії та спілкування між членами цього колективу. Кожен член цього колективу може мати свій власний ідіолект або внести власні унікальні риси в говірку, але загалом говірка відображає спільну мовну культуру цього колективу [4, с. 29]. Ідіолект визначається в лінгвістиці (і в діалектології зокрема) як унікальний спосіб мовлення або мовний стиль, який є характерним для конкретної людини. Його мовленнєві особливості, що відрізняються від мовлення інших людей і є притаманними

лише цій особі. Говірка, як правило, складається з багатьох ідіолектів, тобто унікальних способів мовлення, що є характерними для окремих мешканців конкретного села або місцевості. Кожен мешканець може мати свій власний ідіолект — унікальний мовленнєвий стиль, який відрізняє його від інших. Ієрархічно говірка включає в себе різноманітні ідіолекти, які можуть варіюватися в залежності від індивідуальних особливостей, досвіду та соціокультурного контексту кожної людини, яка мешкає в певному населеному пункті.

Дихотомія «говірка — ідіолект» як об'єкти дискурсології закономірно породжують поняття «говірковий дискурс» та «ідіолектний дискурс». Говірковий дискурс — це спосіб мовленнєвого вираження, що характеризується використанням мовних форм і особливостей, що є типовими для певного села або місцевості. Він включає в себе не лише специфічні лексичні та граматичні риси, а й мовленнєві звичаї, фразеологію та варіанти вимови, які є характерними для даного місцевого співтовариства. Говірковий дискурс відображає унікальну мовну культуру та ідентичність села чи регіону, виражаючи його специфічність та унікальні риси.

Власне, поняття «ідіолектний дискурс» може бути менш розповсюдженим, адже концепція ідіолекту може бути використана для опису унікальних мовленнєвих характеристик певної людини в різних ситуаціях спілкування або в різних жанрах мовлення. Звертає на себе увагу дотичний термін «дискурсиватор», який використовується для позначення особи або елемента, що створює, формує або впливає на дискурс. Це може бути будь-який вербатив, реалізований індивідом: наприклад, який розповідає історію, який формує громадську думку або мовне середовище. Про ідіолектний дискурс можна говорити як про спосіб мовлення, який відображає індивідуальні мовленнєві риси та стиль конкретної особистості.

Металінгвістична інтерпретація різновидів дискурсів в мовознавчій парадигмі повноправно презентує і говірковий дискурс як відображення реального мовного використання мовленнєвих особливостей різних узусів, а також сукупності ідіолектів, як загального репрезентанта окремої мовної системи, як індикатора змін у мові, творця мовних варіацій та визначника ідентичності в міжкультурній комунікації через мовні явища тощо. З одного боку, говірковий та ідіолектний дискурс представляють різні рівні мовленнєвого аналізу, які відрізняються своїм обсягом та об'єктом дослідження. З іншого — вони протиставляються за унікальністю та індивідуальністю мовних та мовленнєвих рис у своїй основі. Основна відмінність полягає в тому, що говірковий дискурс відображає спільні мовні звичаї та патерни, які є загальними для обмеженого колективу людей, тоді як ідіолектний дискурс відображає індивідуальні мовні особливості конкретної людини.

Для кращого розуміння специфіки говіркового дискурсу, необхідно розглянути його *прагматичні* аспекти та взаємодію учасників комунікації. Як відомо, прагматика досліджує, як люди розуміють мовні висловлювання у реальному спілкуванні, враховуючи наміри мовця, контекст та реакції слухачів [1, с. 276]. При цьому прагматика говіркового дискурсу є ключовим елементом вивчення говірки як підсистеми

мови, оскільки вона розглядає, як ця мовна система реалізується у відображенні специфічних норм і правил, прийнятих у певній спільноті — мовному угрупованні. До основних аспектів відносять: наміри, комунікативні цілі говірконосія, низка іллукутивних актів — обіцянка, запрошення, вибачення; контекст спілкування — фізичний (місце, час, обставини) та соціальний (статус, роль, відносини, стать, вік тощо) співрозмовника; специфічні реакції слухачів; вербальні й невербальні сигнали, які підтверджують розуміння, незгоду, зацікавленість тощо. Специфічні норми спілкування у говірковому дискурсі становлять часто використовувані неформальні структури спілкування (монологи, діалоги, полілоги) [3, с. 375] та особливості ведення розмови (наприклад, чергування реплік, ввічливість та уникання перерв). Говірковий дискурс часто насичений ідіомами, фразеологізмами та колоквіалізмами, що є характерними для місцевого мовлення, вікової або соціальної групи, за виділенням інших стратифікацій. Для прикладу: *‘море роботи, об’їмита водкою, од кут’ї до Р’їзда, од вор’їт і до вечора, п’їд в’їковоною сид’їти*. Специфічні ритуали, такі як запрошення на гостину, обмін люб’язностями, можуть мати свої усталені фрази та вирази, які не завжди зрозумілі для носіїв інших діалектів або культур: [здрастуйте/ йакшо не шуткуйте]; [йак т’їки/ так і зразу]; [до ср*ки така ср*ка]; [а ше шо йїї треба], [ходит’ за клуб наўчыўс]; [з молодиц’ї св’їтилкою зробитис]; [д’їтеї Бог дає і сам зна ко’му]; [чужу їдушу не розмажеш] [4, с. 308].

У цілому, прагматичні особливості говіркового дискурсу подають розуміння того, як лінгварій говірки [3, с. 106] функціонує в реальних комунікативних ситуаціях. Вивчення цих аспектів допомагає лінгвістам і дослідникам краще зрозуміти взаємодію між мовою та соціально-культурним контекстом в багатьох сферах. Так, у контексті когнітивної діалектології лінгварій говірки розглядається, по-перше, як набір лінгвістичних особливостей, які відображають когнітивні процеси та культурні знання носіїв мови. До них належать говіркова лексика, семантика, фонетика, морфологія, синтаксис, фразеологія, уся повнота яких полягає у поєднанні специфічних слів та виразів, які використовуються в діалектах, та в стандартній мові. По-друге, в межах когнітивного аспекту мовознавства говірка є репрезентантом усього набору місцевих виявів резервуару національної свідомості [2, с. 405], де накопичуються різні види знань та уявлень про світ, а не просто слугує засобом спілкування. Отже, говірка у даному контексті розглядається не тільки як лінгвістичне явище [4, с. 29], але й як засіб відображення та передачі специфічних знань та культурних уявлень, характерних для певної спільноти. Вивчення говіркового дискурсу дозволяє глибше зрозуміти, як різні групи людей сприймають та осмислюють світ навколо себе. Урахування різного типу стратифікацій (вік, стать, освіта мовців та ін.) спроможне уразнити мовну картину світу говірконосіїв.

Ієрархія суспільної свідомості в когнітивній лінгвістиці має кілька рівнів (див. [6]). Найбільш загальним рівнем є картина світу, яка охоплює всі можливі аспекти знань і свідомості, формуючи цілісне уявлення про світ. Мовна картина світу є специфічним уявленням про світ, відображеним через мову; вона включає семантичні та мовні

структури, що організують і передають ці знання. Наївна картина світу «відображає уявлення пересічних носіїв мови, що ґрунтуються на донаукових знаннях, загальних поняттях, представлених у мові» [7, с. 404], які формуються на основі повсякденного досвіду. Ментальний континуум говірконосіїв є конкретним проявом знань та уявлень цієї мовної спільноти носіїв говірки; він відображає особливості національного характеру та культурні архетипи, формуючи унікальні лінгвістичні та когнітивні риси цієї спільноти. Наївна картина світу в загальномовознавчому значенні: частково опирається на міфологічне мислення. Наївна картина світу матеріалізує спрощене бачення реальності, схематично-каузальне тлумачення подій, скасовує всіляку діалектику. Наївна картина світу протиставлена науковій системі знань, що синтезує результати дослідження певних наук із знаннями світоглядного характеру як результатом цілісного узагальнення пізнавального досвіду людства (див. [7, с. 405]).

Говірковий дискурс становить наш інтерес в плані його *ментального континууму* [6, с. 193]. Як відомо, ментальний континуум є сукупністю знань, уявлень, оцінок, правил поведінки та розуміння вічних істин, які існують у свідомості членів певної спільноти. Водночас він включає колективні когнітивні та культурні елементи, що формують світогляд і поведінку людей. Уже попередні спостереження особливостей дискурсного представлення вказують на взаємозв'язок між мовленнєвими практиками у говірці як конкретній локальній спільноті (говірковий дискурс) і сукупністю знань, уявлень, оцінок, правил поведінки та культурних норм селян, які в цьому дискурсі відображаються та формуються. Він є своєрідною матеріалізацією колективної ментальності та культурної спадщини актуалізованої мовної спільноти, а також впливає на когнітивні процеси та соціальну взаємодію мовців.

Отже, говірка в цьому контексті розглядається не просто як локальний варіант мови, а як комплексний феномен, що включає в себе знання, культурні уявлення та світоглядні орієнтири певної спільноти. Це підкреслює її роль у збереженні та передачі елементів культурної спадщини та національної ідентичності. Таке бачення говірки як окремої мовної системи є увиразненням її на теренах діалектної мови в бік лінгвістичної субстанції. Воно заперечує положення про говірку як замкнуту систему на синхронічному рівні, а тому про аналіз її лінгварію лише в діалектологічному ракурсі не може йтися так само, як і про диференціацію окремих мовних одиниць та явищ. Наукова інтерпретація говірки можлива лише на всеохопному матеріалі за багаторічним укладанням корпусу текстів. Зібраний у такий спосіб матеріал спроможний забезпечити лінгвістичні, етнографічні, історичні та інші наукові дані про картину світу мешканців села.

За сферою побутування названі знання характеризуються як буденні, побутові, спадкові та частково наукові. Буденні знання отримані на основі здорового глузду і пов'язані з повсякденним життям та практичним досвідом. Побутові знання стосуються переважно побуту та господарювання селян, включаючи методи ведення господарства, кулінарні традиції, догляд за худобою та інші аспекти сільського життя. Спадкові знання частково міфологічні, відтворюють архетипи етнічного угруповання

і передані попередніми поколіннями; вони включають легенди, міфи, традиційні вірування та обряди. Говірконосії також володіють деякими науковими відомостями, які можуть бути запозичені з офіційної освіти або інших джерел знань.

За способом отримання знання діалектоносіїв переважно є емпіричними або індукційними, що ґрунтуються на особистому досвіді, спостереженнях та практичній діяльності, а також частково теоретичними або дедукційними, що базуються на логічних висновках і теоретичних узагальненнях. Знання можна також кваліфікувати як особистісні, що є результатом індивідуального досвіду та сприйняття, об'єктивні, які є загально визнаними та можуть бути підтвержені незалежними спостереженнями, суб'єктивні, що залежать від особистих поглядів та інтерпретацій, і транссуб'єктивні, які виходять за межі індивідуального досвіду і мають ширший культурний або соціальний контекст.

Отже, знання носіїв окремої говірки є багатограними і відображають різні аспекти життя та світогляду спільноти. Вони формують цілісну систему, яка поєднує практичний досвід, культурні традиції, міфологічні уявлення та наукові знання.

Про репрезентацію говірки як зразка наївної картини світу також слід говорити в канві говіркового дискурсу. Уявлення про світ, яке ґрунтується на донаукових знаннях та загальних поняттях, представлених у говірці, потребує наукового уявлення. Наївна картина світу включає збереження й переосмислення міфологічного мислення і спрощеного тлумачення реальності в часі й просторі, протиставляючись науковій картині світу. Говірковий дискурс, будучи відображенням повсякденного мовлення людей у конкретних місцевостях, містить в собі багатство культурних і когнітивних компонентів. У ньому закладені традиційні знання, колективні уявлення та інтерпретації навколишнього світу, що формувалися протягом багатьох поколінь. Дослідження говіркового дискурсу дозволяє виявити, як ці донаукові уявлення структурують мислення та сприйняття реальності учасників спільноти, а також яким чином вони передаються і змінюються в межах мовного колективу. Увага до говіркового дискурсу допомагає зрозуміти культурні та когнітивні основи наївної картини світу, яка існує паралельно з науковою картиною світу, збагачуючи наше уявлення про багатоманітність людського досвіду і світобачення.

У говірці актуалізуються типи знань місцевого населення. Макротемарій говіркового текстового корпусу являє собою багатозарову структуру знань, яка включає різні аспекти життя та діяльності мовців села. У межах макротемарію можна виділити три основні типи знань: господарські, обрядово-релігійні та екзистенційні знання. Кожен із цих типів знань має свої специфічні приклади і сфери використання.

Господарські знання включають практичні навички та інформацію, що стосується ведення домашнього господарства, землеробства та ремесел. Вони є критично важливими для забезпечення добробуту та виживання сільської спільноти. Це сфера землеробства — знання про місцеві умови ґрунту та клімату, найкращі періоди для посіву та збору врожаю, догляд за насадженнями (городи, сади), удосконалення пристосувань та секрети вирощування рослин, використання природних добрив

тощо. Тваринництво в господарстві (чи колективних господарствах) представлене в говірковому дискурсі в описах різноманітних технік догляду за худобою, включаючи лікування хвороб, оптимальні умови для вирощування різних видів тварин, приготування та заготівля кормів та ін. Ремесла (вміння виготовляти сільськогосподарські інструменти, будувати житлові та господарські споруди, обробляти деревину та метал), промисли (рибальство, мисливство, бджолярство) та ручна праця (від приготування їжі до рукодільних технологій на зразок вишивання, в'язання, шиття, плетення сіток, виготовлення меблів, різного роду прикрас, оздоба екстер'єру та інтер'єру тощо).

Обрядово-релігійні знання охоплюють традиції, ритуали та вірування, які підтримують духовне життя та культурну ідентичність говіркової спільноти. Вони є важливими для соціальної згуртованості та передачі культурних цінностей. Говірковий дискурс в цьому плані представлений темарієм із *традиційних обрядів* (знання про проведення весіль, хрестин, похоронів та інших життєвих подій з використанням місцевих символів, атрибутів і різних жанрів фольклору). Релігійні свята в мовленні говірконосців містять різноманітну інформацію про підготовку та проведення церковних свят, таких як Різдво, Великдень та інші важливі релігійні події (наприклад, тексти про традиційні страви та прикраси для святкового столу, клечання хати на Трійцю та ін.). *Місцеві святині та вірування*, що представляють говірковий дискурс, представляють знання про місцеві легенди, святі місця, способи вшанування святих та ритуали захисту від злих сил (наприклад, обряди освячення води або хліба, а то й ножів, посестрання, відвідання покійних рідних для благословіння нової сім'ї, «білі» відьми, перекидання молочного зуба через хату, піч — господар хати тощо).

Екзистенційна серія знань пов'язана з розумінням життя, смерті, моральних цінностей та філософських аспектів існування. Вони допомагають членам спільноти орієнтуватися у складних життєвих ситуаціях та знаходити сенс у своїх діях. Моральні принципи в текстах говіркового дискурсу представлені в пареміях, що передають моральні уроки, наприклад, про важливість чесності, працьовитості та взаємодопомоги. Філософія життя постає з народної мудрості (часто прозових творів, переказів з елементами відзначення загальнолюдських цінностей, філософських узагальнень), які допомагають розуміти та приймати життєві труднощі. Наприклад, погляди на долю, вдачу та життєві випробування. Ставлення до природи в місцевому мовленні представляють знання про гармонійне співіснування з природою, про повагу до природних ресурсів та традиційні методи їх збереження. Наприклад, говіркові тексти про практики збирання лікарських рослин та їх використання в народній медицині.

Отже, макротемарій говіркового дискурсу є складним і багатовимірним, включаючи господарські, обрядово-релігійні та екзистенційні знання, кожен з яких відіграє важливу роль у житті сільської спільноти та сприяє її стійкості й культурній ідентичності.

Висновки та перспективи дослідження. Говірковий дискурс у сучасних наукових парадигмах і мовознавчих течіях постає важливим об'єктом дослідження, оскільки відображає динамічну природу мови та її взаємозв'язок із соціальними і культурними контекстами. В об'єктиві дискурсцентризму говірковий дискурс дозволяє

глибше зрозуміти механізми формування та функціонування мови в реальних умовах спілкування, що є надзвичайно цінним для лінгвістики та інших гуманітарних наук. У контексті говіркового дискурсу ментальний континуум відображається в мовленнєвих практиках, які передають знання та уявлення, забезпечуючи збереження і передачу культурної спадщини. Ментальний континуум охоплює духовно-мисленнєвий аспект життя носіїв говірки, що матеріалізується у говіркових дискурсах і включає сукупність знань, уявлень, оцінок, правил поведінки та розуміння вічних істин.

Розглянуті прагматичні особливості говіркового дискурсу надають глибше розуміння функціонування лінгвістичного матеріалу в реальних комунікативних ситуаціях. Це дозволяє лінгвістам і дослідникам краще усвідомити взаємодію між мовою та соціально-культурним контекстом. Примітивний ментальний континуум носіїв говірок є не лише основою їхнього повсякденного мислення та мовлення, але й фундаментом для розвитку складніших стилістичних та риторичних прийомів у художніх текстах.

Макротемарій говіркового дискурсу є складною багатовимірною структурою, яка охоплює господарські, обрядово-релігійні та екзистенційні знання, кожен з яких відіграє важливу роль у житті сільської спільноти. Вивчення цих типів знань дозволяє зрозуміти, як мовні практики відображають і підтримують культурну спадщину, соціальну згуртованість та повсякденне мислення носіїв говірки. Це підкреслює значущість говіркового мовлення як культурного феномену і як фундаментального елементу загальнонаціональної мови. Перспективи дослідження передбачають метааналіз говіркового дискурсу, розробку нових методів дослідження діалектної мови в цифровому середовищі та інтеграцію міждисциплінарних підходів для глибшого розуміння мовленнєвих практик і культурних особливостей говірконосіїв, що може по-різному експлікуватися та верифікуватися в різних говірках України.

Література

1. *Бацевич Ф. С.* Вступ до лінгвістичної прагматики. Київ : Академія, 2011. 304 с.
2. *Голубовська І. О.* Етнічні особливості української національно-мовної картини світу. *Studia Linguistica*. Вип. 4. Київ : Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2010. С. 400–412.
3. *Громко Т. В.* Методологія лексико-граматичної дескрипції лінгварію говірки : дис. ... докт. філол. наук. Одеса, 2021. 685 авт. арк.
4. *Громко Т. В.* Методологія та досвід дескрипції говірки : монографія. Дніпро : Середняк Т.К., 2021. 452 с.
5. *Жайворонок В. В.* Етнолінгвістика в колі суміжних наук. *Мовознавство*. 2004. № 5–6. С. 23–35.
6. *Руснак Н.* Когнітивний ракурс дослідження діалектних текстів. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія : Лінгвістика* : зб. наук. праць. Херсон : ХДУ, 2012. Вип. 16. С. 192–196.
7. *Селіванова О.* Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. Полтава : Довкілля-К, 2006. 716 с.

8. Fairclough N. *Critical Discourse Analysis: The Critical Study of Language*. London : Longman, 1995. 265 p.
9. Fairclough N. *Language and Power*. London : Longman, 1989. 259 p.
10. Jakobson R. *Closing Statement: Linguistics and Poetics*. / T. A. Sebeok (Ed.). *Style in Language*. Cambridge : Massachusetts Institute of Technology Press, 1960. Pp. 350-377.
11. Jakobson R. *Selected Writings. Volume II: Word and Language*. The Hague : Mouton, 1971. 752 p.
12. Mathesius V. *A Functional Analysis of Present Day English on a General Linguistic Basis*. Edited by Josef Vachek. Prague : Academia, 1975. 174 p.
13. Mathesius V. *Obsahový rozbor současné angličtiny na základě obecně lingvistickém*. Prague : ČSAV, 1964. 195 p.
14. Van Dijk T. A. *Handbook of Discourse Analysis. Volume 1 : Disciplines of Discourse*. London : Academic Press, 1985. 26 p.
15. Van Dijk T. A. *Ideology: A Multidisciplinary Approach*. London : SAGE Publications, 1998. 355 p.

References

1. Batsevych, F., (2011), *Vstup do linhvistychnoi prahmatyky [Introduction to linguistic pragmatics]*. Kyiv: Akademiia. [in Ukrainian].
2. Holubovska, I., (2010), *Etnichni osoblyvosti ukrainskoi natsionalno-movnoi kartyny svitu [Ethnic peculiarities of the Ukrainian national and linguistic picture of the world]*. *Studia Linguistica*, 4. S. 400–412. [in Ukrainian].
3. Hromko, T. V., (2021), *Metodolohiia leksyko-hramatychnoi deskryptsii linhvariiu hovirky [Methodology of the lexical-grammatical description of the idiom]*: Dys. d-ra filol. nauk, Odeskyi natsionalnyi universytet imeni I.I.Mechnykova. [in Ukrainian].
4. Hromko, T., (2021), *Metodolohiia ta dosvid deskryptsii hovirky [Methodology and experience of description of idiom]*. Dnipro: Serednyak T.K.Dnipro. 452 p. [in Ukrainian].
5. Zhaivoronok, V., (2004), *Etnolinhvistyka v koli sumizhnykh nauk [Ethnolinguistics in the circle of related sciences]*. *Movoznavstvo [Linguistics]*, (5–6), pp. 23-35. [in Ukrainian].
6. Rusnak, N., (2012), *Kohnityvnyi rakurs doslidzhennia dialektnykh tekstiv [Cognitive perspective of the study of dialect texts]*. *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavno-ho universytetu. Seria : Linhvistyka [Scientific Bulletin of Kherson State University. Series: Linguistics: coll. of science works Kherson]*, (16), pp. 192–196. [in Ukrainian].
7. Selivanova, O., (2006), *Suchasna linhvistyka: terminolohichna entsyklopediia [Modern linguistics: a terminological encyclopedia]*. Poltava: Dovkillya-K. 716 p. [in Ukrainian].
8. Fairclough, N., (1995), *Critical Discourse Analysis: The Critical Study of Language*. London: Longman. 265 p.
9. Fairclough, N., (1989), *Language and Power*. London: Longman. 259 p. [in English].
10. Jakobson, R., (1960), *Closing Statement: Linguistics and Poetics*. / T. A. Sebeok (Ed.). *Style in Language*. Cambridge . Pp. 350-377. [in English].

11. Jakobson, R., (1971), Selected Writings. Volume II: Word and Language. The Hague:: Mouton. 752 p. [in English].
12. Mathesius, V., (1975), A Functional Analysis of Present Day English on a General Linguistic Basis. (Ed.) J. Vachek. Prague: Academia. 174 p. [in English].
13. Mathesius, V., (1964), Obsahový rozbor současné angličtiny na základě obecně lingvistickém. Prague: ČSAV. 195 p. [in Czech].
14. Van Dijk, T., (1985), Handbook of Discourse Analysis. Vol. 1 : *Disciplines of Discourse*. London: Academic Press. 26 p. [in English].
15. Van Dijk, T., (1998), Ideology: A Multidisciplinary Approach. London: SAGE Publications. 355 p. [in English].

* * *